

verschillende vormen gekwetste slijmvliesplooiën, ontstaan door inklemming bij de litholapaxie.

Fig. 55 op plaat 23 stelt den mond van een fistel in den blaaswand voor, waaruit een necrotisch weefseldeeltje te voorschijn komt. Op dezelfde plaat wordt ook nog een litteken na cystotomie voorgesteld.

De laatste, 24ste plaat, toont ons de linker ureter-monding, waaruit troebele urine met geelwitte partikeltjes gemengd, in de blaas vloeit.

Bij elke figuur is een korte beschrijving gevoegd van het beloop en de therapie van het ziektegeval, dat afgebeeld is.

Zonder twijfel vormt de voor ons liggende atlas met het bovengenoemde handboek van denzelfden Schrijver een nuttigen leidraad voor hen, die zich met de endoscopie van de blaas en het urethraalkanaal bezighouden, of zich daarin wenschen te bekwamen. Ieder, die bij de behandeling van urethra- en blaasziekten wel eens van dit zeer belangrijk diagnostisch hulpmiddel heeft gebruik gemaakt, zal met mij erkennen, dat deze atlas getuigt van een zeer groote technische vaardigheid en oefening van den Schrijver; want, hoe eenvoudig ook na het lezen van een beschrijving, de te verrichten manipulatiën met den endoscoop mogen schijnen, voor het verkrijgen van een duidelijk zichtbaar beeld van den te onderzoeken blaaswand moeten veel moeilijkheden overwonnen worden, en hiertoe wordt zeer veel oefening vereischt.

Dit mag dan ook wel de reden zijn, dat het gebruik van dit nuttige instrument tot heden nog niet veel ingang bij den practischen Arts gevonden heeft; maar weinigen kunnen beschikken over veel tijd en een groot aantal patiënten, noodig om zich de vereischte kennis en technische bekwaamheid zelfstandig eigen te maken.

Hopen wij met den Schrijver, dat zijn arbeid aan een groot deel van deze bezwaren mag te gemoet komen, en dat velen tot oefening en tot aanwending van den cystoscoop bij het herkennen en behandelen van blaasziekten mogen opgewekt worden.

Dr. D. VAN HAREN NOMAN.

INGEZONDEN.

CONGRES VOOR HYGIENE EN DEMOGRAPHIE TE LONDEN.

De berichten van dit Congres zijn nog niet verschenen; ik ben voornemens om, zoodra dit het geval zal wezen, althans de onderwerpen, die besproken zijn door Hollanders, in het kort in dit *Tijdschrift* te refereeren; vóór dien tijd is dit in het algemeen onmogelijk, daar de berichten, in „*Public Health*”, tijdens het Congres verschenen, zeer onvolledig zijn.

Ondertusschen ben ik in de gelegenheid reeds thans een overzicht te geven van de redevoering, die Dr. C. L. VAN DER BURG in de Afdeeling voor Demographie: *Over de geschiktheid van tropische hooglanden voor de voortdurende vestiging van Europeanen* had willen houden, doch die bij zijn afwezigheid door Prof. VAN OVERBEEK DE MEIJER is voorgelezen.

In dit stuk, hetwelk van groote belezenheid getuigt (er komen 51 aanhalingen van andere geschriften in voor), behandelt de Schrijver de geschiedenis van dit vraagstuk. Hij wijst er op, dat de meeningen der ouderen, die de tropen bewoonbaar achtten ook voor Europeanen, door de proefnemingen, welke op groote schaal genomen zijn (West-Indië, Brazilië) niet zijn bevestigd.

Wel blijkt uit Nederlandsch- en Engelsch-Indische statistieken, dat ten gevolge van de ruimere toepassing van hygiënische maatregelen de sterfte (ook de kindersterfte) vermindert. Spreker zelf kon voor het Indische leger en de bewoners van Batavia reeds vroeger dit feit aantoonen. (Is hier wel altijd voldoende gelet op het evacueeren van zieken naar Europa met de betere reisgelegenheden? Ref.) Evenwel blijkt dit ook in Zuidelijk Noord-Amerika, Algiers (geen tropisch land, Ref.) en Zanzibar.

Uit de weinige Spreker ten dienste staande cijfers leidt hij af, dat in het Nederlandsch-Indische leger in de hooggelegen garnizoenen het sterftecijfer minder is gedaald, dan in de kustplaatsen.

Spreker kan zich niet geheel met de uitspraak van stokvis in zijn bekende redevoering te Berlijn vereenigen, „dat hooggelegen streken tusschen de tropen „geen tropische landen meer zijn”. De dagen en nachten zijn er even lang, de zonnestrallen vallen er loodrecht neder, de vochtigheid is constant en groot enz., evenals in de kuststreken. Ook is de gemiddelde temperatuur er toch nog veel hooger dan in de gematigde zone, terwijl de ongunstige invloed van sterke temperatuursverschillen tusschen dag en nacht is waar te nemen. Zieke Europeanen uit lage streken, genezen in hooggelegen stations dan ook niet zoo snel of volledig als in Europa.

Ook komen moeraskoortsen ook in hooge streken voor (3500 M. in Peru).

Spreker behandelt nu de veranderingen, die het lichaam van den Europeaan in de tropen ondergaat. Het door ELJKMAN bestreden voorkomen van anaemie is wèl door anderen geconstateerd. Alle ongunstige verschijnselen, aan het gewennen aan een tropisch klimaat verbonden, zijn evenwel geringer in de hooge streken, welke wetenschap in de praktijk met gunstige uitkomst bij de legers is toegepast. Nu worden de begrippen *naturalisatie*: „zich zonder „bijzondere voorwaarden evenals de inboorlingen voortplanten en staande „houden”, en *acclimatatie* — waar het ras bijzondere omstandigheden noodig heeft die voor de inboorlingen niet noodig zijn — onderscheiden.

Tot dit eerste, de naturalisatie, heeft men het nog bijna nergens gebracht; het woord van stokvis, „der weisse Mann sei auch ein weiser Mann” drukt dit reeds uit; de eerste wijsheid is het nalaten van veldarbeid; in de eerste behoefte voor het bestaan van een ras, den waren landbouw, kan dus niet worden voorzien.

Bovendien doelt bijna alles, wat Spreker zeide, op mannen. Wel vertoonen de vrouwen een geringere sterfte, maar zij sukkelen daarentegen meer dan de mannen aan allerlei kwalen (de gonorrhoe wordt niet genoemd, Ref.), die

anaemie, neuropathie, menstruatie-stoornissen en uterus-aandoeningen teweëgbrengen en dus de Europeesche vrouw ongeschikt maken om een voortdurende vestiging tot stand te helpen brengen. Spreker zelf vond zuivere Europeanen in Indië slechts sedert 3 geslachten gevestigd. Anderen spraken daarentegen van Creolen-familiën in Amerika, die sedert de 17de eeuw in tropische streken wonen (o. a. CHARLES MARKHAM op hetzelfde Congres, Ref.).

Physiologisch acht Spreker de voortdurende vestiging van Europeanen in de tropen mogelijk, als zij geruimen tijd door nieuwen aanvoer van Europeanen wordt onderhouden (Zuid-Afrikaansche boeren), hoogstens tuinarbeid, geen ware veldarbeid wordt verricht, en vele hygiënische maatregelen worden toegepast. Dan verzetten zich evenwel nog „redenen van oeconomischen aard” tegen die vestiging, waarover Spreker echter hier niet wil uitwijden.

De door Spreker voorgestelde conclusiën waren:

I. Vestiging van Europeanen in de tropische hooglanden is physiologisch denkbaar;

II. Veldarbeid moet daarbij worden uitgesloten;

III. Voortdurende vestiging en voortplanting (kolonisatie) kan waarschijnlijk eerst na eeuwen worden verkregen;

IV. Op oeconomische gronden is die vestiging thans nog niet mogelijk te achten.

Aan de discussie nam Prof. STOKVIS deel, wiens tegenwerpingen wij hier niet mededeelen, omdat zij niet alleen op het stuk van Dr. VAN DER BURG maar ook op dat van FELKIN en de opmerkingen van Dr. EWART betrekking hadden.

SALTET.

EEN PAAR WOORDEN OVER ANTHONIE LAUWERENBURGH.

Mijn collega Prof. STOEDER maakte mij na het hooren der in het vorig nummer verschenen redevoering attent op de mogelijkheid, dat de wijze, waarop ik mij over LAUWERENBURGH als medewerker aan de *Recherches physico-chimiques der Amsterdamsche Chemici* heb uitgelaten, allicht een schaduw zou kunnen werpen op het *verdienstelijk* en *werkzaam* leven van dien bekenden Amsterdamschen burger. De goedkoope aardigheid, die ik mij omtrent LAUWERENBURGH'S naam geoorloofd heb, had nu allerminst die bedoeling, en ik stel er prijs op, dit opzettelijk te verklaren.

Alleen is het mij tot nog toe niet mogen gelukken eenige zelfstandig geschrevene wetenschappelijke verhandeling van LAUWERENBURGH op te sporen, en ik meende dus het recht te hebben tot de bewering, dat van zelfstandig door hem op het gebied der wetenschap geplukte lauweren ons niets bekend is.

Amsterdam, 10 Jan. 1892.

B. J. STOKVIS.
